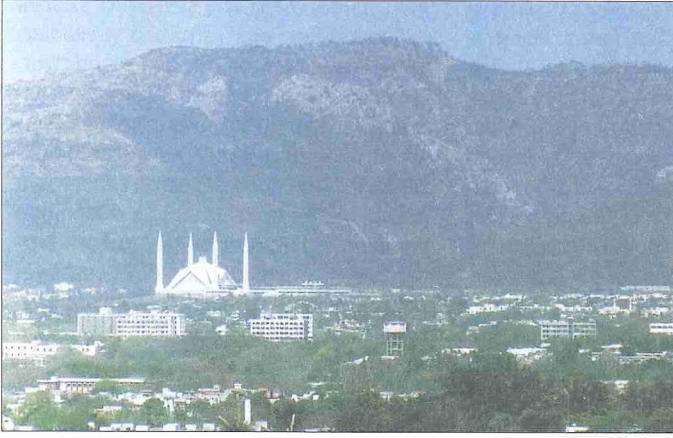

İslâmâbâd'dan
bir görünüş
(geri plandaki yapı
Faysal Camii'dir)

lardır: *The Statistical Yearbook of the OIC Countries* (yıllık; İngilizce, Arapça), *Statistical Pocketbook of the OIC Countries* (yıllık; İngilizce, Fransızca, Arapça), *Training Opportunities in OIC Member Countries* (yıllık; İngilizce), *Information Series on OIC Countries* (altı aylık; belirlenen değişik konu başlıkları üzerine hazırlanır; İngilizce), *The Journal of Economic Cooperation Among Islamic Countries* (üç aylık; İngilizce, Arapça), *Information Report* (üç aylık; İngilizce, Fransızca, Arapça). Süresiz yayınları ise düzenli biçimde yayımlanan araştırma raporları, çeşitli bilimsel toplantılarda sunulan tebliğler ve eğitim programlarıyla ilgili belgelerle İslâm ülkelerine dair mevzuat ve bilgi boşluğunu doldurmak amacıyla yönelik doğruca kaynağından derlenen referans niteliğindeki bilgileri içeren "Directory Series" ve "Legislation Series" adlı dizilerden oluşmaktadır.

Her üye ülke için sosyoekonomik göstergelerin yer aldığı ayrıntılı bir veri bankasına sahip olan merkez, bu bilgileri 1998 yılında faaliyete geçirilen internetteki web sitesinde (<http://www.sesrtic.org>) İngilizce ve Arapça olarak kullanıma sunmaktadır. Sitede ayrıca İslâm Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi, İslâm Konferansı Teşkilâtı ve üye ülkeler hakkında harita, grafik ve çeşitli bilgilere ulaşmak mümkündür. Aynı şekilde süreli yayınlardan *The Journal of Economic Cooperation Among Islamic Countries*'in bütün sayıları ile *Training Opportunities in OIC Member Countries*'in son sayısı ve merkezde hazırlanan raporların tam metinleri de bu sitede yer almaktadır. Merkezin üye ülkelerin sosyal ve ekonomik yapılarıyla ilgili kitapları içeren araştırmacıların hizmetine açık bir de kütüphanesi vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdullah al-Ahsan, *The Organization of the Islamic Conference*, Herndon 1408/1988, s. 31-32; Mahmut B. Aykan, *Turkey's Role in the Organization of the Islamic Conference: 1960-1992*, New York 1994, s. 162-163; Noor Ahmed Baba, *Organisation of Islamic Conference*, Dhaka 1994, s. 228-229; "Le centre d'Ankara: Recapitulation de ses cinq premières années et l'avenir", *Journal of Economic Cooperation*, IV/16, Ankara 1983, s. 20-37; "Ankara Centre Celebrates Ninth Anniversary", *Information Report*, III/9-10, Ankara 1987, s. 13-21; "An Interview with the Director of the Ankara Centre", a.e., IV/15-16 (1988), s. 17-27.

ERDİNÇ ERDÜN

İSLÂMÂBÂD

(إسلامآباد)

Pakistan İslâm Cumhuriyeti'nin başşehri.

Tarih öncesi çağlardan itibaren iskân gören Potwar platosunun kuzey kesiminde, zengin tabii güzelliğe sahip Murree tepelerinin eteğine kurulmuştur; şehrin merkezi 65 km²'lik bir alanı kaplar. Deniz seviyesinden yüksekliği 503-610 m. arasında değişen engebeli bir arazi üzerinde-

dir. Kurulduğu 1960'ların başlarında büyüme hızı sıfır olan nüfusu bugün bir milyona yaklaşmış durumdadır; nüfusun çoğunluğunu ülkenin her kesiminden gelip buraya yerleşenler oluşturur. Şehrin 1998'deki nüfusu 901.137'dir.

Yeni bir başşehir kurma fikri, Hindistan alt kıtasının bölünüp Pakistan'ın doğmasını bekleyen Muhammed Ali Cinnah ve diğer müslüman liderler tarafından Haziran 1947'de tasarlanmıştı. Ancak devletin başlangıçta çeşitli problemlerle karşılaşması dolayısıyla tasarı gerçekleştirilemedi ve yönetim Karaçi'den yürütüldü. 1950'li yıllarda Karaçi'nin bu görevi daha fazla taşıyamayacağı anlaşıncı hükümet yeni başşehrin savunma özellikleri, iklimi, kaynakları ve tabii güzellikleri bakımından uygun olduğu görülen Potwar platosunda kurulması konusunu gündeme getirdi. Bu düşünce zamanın devlet başkanı Eyyüb Han tarafından da olumlu karşılandı ve Eylül 1959'da bu işin planlanması için bir komisyon oluşturuldu; yeni merkezin inşası tamamlanıncaya kadar 15 km. mesafede bulunan Ravalpindi geçici başşehir ilân edildi. 1960'ta topografik incelemeler tamamlanarak ikametgâh bölgelerinin gelişmesine öncelik veren ve şehir merkezinin dinamik büyümesini göz önünde tutan bir plan benimsendi. Birbirine paralel şeritler halinde düzenlenen bu planda yönetim birimleri, diplomatik temsilcilikler, kamu binaları, ikametgâh mahalleri, ticarî bölge ve endüstriyel alanlar bulunuyordu; parklar, yeşil alan ve kırsal bölgeler ayrıca planlanmıştı. Bu tasarım kısa zamanda gerçekleşti ve 1963'te şehir yerleşime açıldı; Kasım 1966'da buranın başşehir olduğu resmen ilân edildi.

Bugün İslâmâbâd geniş yolları, sağlık kuruluşları, alışveriş merkezleri, okulları, eğlence yerleri, parkları, oyun alanları ya-

İslâmâbâd'da Millet Meclisi, Başkanlık ve Bakanlar Kurulu binaları

nında Şekerpârîyân ve Dâmenikûh'taki mesire yerleriyle modern bir şehir görünümündedir. Atletizm sahası ve stadyum iç ve dış spor karşılaşmaları ihtiyacını karşılar. Şehirde üç yüksek öğrenim kurumu vardır; bunlar Kâid-i Âzam Üniversitesi, Allâme İkbâl Açık Öğretim Üniversitesi ve Milletlerarası İslâm Üniversitesi'dir. Bunların yanında Pakistan Atom Enerjisi Komisyonu dahil birkaç araştırma enstitüsü bulunmakta, Millî Arşiv ve Millî Kütüphane birer araştırma kurumu olarak hizmet vermektedir.

İslâmâbâd'ın mimarisi hem modern hem de İslâmî geleneği yansıtır. Birinci kategoriye temsil eden yapılar başbakanlığın, bakanlıkların ve meclisin yer aldığı merkezî alanda toplanmıştır. İkinci kategoriye dünyanın en büyük camilerinden biri olan Faysal Camii örnek teşkil eder. Planı Türk mimarı Vedat Dalokay tarafından çizilen cami, heybetli görünüşünün yanı sıra zarafet ve ihtişamı ile çevrenin bir tamamlayıcısıdır ve kilometrelerce uzaktan görülebilen silüetiyle İslâmâbâd'ın sembolü olmuştur. İslâmâbâd milletlerarası hava limanı ülkede Karaçi'den sonra dış dünya ile irtibatı sağlayan tek hava limanıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

İhsan Hakkî, *Bâkistân mâzîhâ ve hâzîruhâ*, Beyrut 1393/1973, s. 213-214; M. Hanif Raza, *İslâmâbâd and Environs*, Islamabad, ts.; M. A. Aziz, *A History of Pakistan*, Lahore 1979, s. 217, 239, 279; M. İsmail Zabih, *İslâmâbâd*, Karachi 1984; *İslâmâbâd* (nşr. Muhammad Zubair), Islamabad 1986; S. Manzoor Alam, "The Concept of the Islamic City and the Planning of İslâmâbâd", *IC*, LIX/3 (1985), s. 189-202; A. S. Bazmee Ansari, "İslâmâbâd", *EP* (İng.), IV, 177; Ali Rıza Nekavî, "İslâmâbâd", *DMBİ*, VIII, 588-590.

M. NAEEM QURESHI

İSLÂMBOL

(bk. İSTANBUL).

İSLÂMCILIK

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkan dinî-siyasî ideoloji.

İslâmcılık İslâm'ı inanç, düşünce, ahlâk, siyaset, idare ve hukuk bakımından hayata hâkim kılmak, müslümanlar arasında birlik ve dayanışmayı tesis ederek İslâm ülkelerini Batı karşısında geri kalmışlıktan kurtarmak amacıyla yönelik bir çözüm arayışı olarak XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı aydınları ta-

rafından dile getirilmeye ve tartışılmaya başlanmıştır. İlk defa Yeni Osmanlılar arasında gündeme gelen bu ideoloji, II. Abdülhamid döneminde faydacı bir politika unsuru olarak değerlendirilmiş, II. Meşrutiyet'ten sonra ihya ve ıslah çizgisinde bir İslâm düşüncesi şeklinde takdim edilmesinin yanında alternatif ve modernist bir toplum ve devlet yönetimi projesi olarak Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar varlığını sürdürmüştür. Cumhuriyet döneminde bu hareketin giderek ilmi ve kültürel bir ilgi alanı haline dönüştüğü, 1960'lardan itibaren de adlandırma aynı kalsa bile mahiyet değişimine uğrayarak yeni bir nitelik ve popüler kimlik kazandığı görüldü. Yeni Osmanlılar'dan itibaren İslâmcılık hareketi içerisinde yer alan aydınların ilmi ve fikrî faaliyetleri hukuktan sanat ve edebiyata kadar birçok alanda farklı bir çizgi ve literatürün oluşmasına yol açmıştır.

Teşekkül Devri. XIX. yüzyıla hemen her alanda Batılı devletlerin ağır baskısı altında giren İslâm dünyasında Avrupa'nın sömürgeleştirme hareketine karşı koya bilmek ve İslâm toplumunun Batı karşısında gerilediğini hissettiği alanlarda gelişmesini sağlayabilmek için dünya İslâm dayanışması fikri geliştirildi. İslâm'ın özünde var olan birlik ve kardeşlik ruhunun Osmanlı'nın temsil ettiği hilâfet kurumu etrafında modern anlamda siyasî ideoloji olarak formüle edilmesi Tanzimat döneminin aydınları olan Yeni Osmanlılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte Yeni Osmanlılar İslâmcılığın yanında Osmanlılık, Türkçülük ve Batıcılık gibi akımların ideolojik çerçevelerinin ilk defa tartışıldığı bir kaynak olma özelliğini de taşımaktadır. İslâmcılık fikrinin oluşumunu hazırlayan sebepler şu şekilde ifade edilebilir: 1. XIX. yüzyılda müslümanlar eğitim, ilim ve teknoloji alanındaki geri kalmışlıktan kurtulmak için bir taraftan Batı'nın ilim ve teknolojisini almanın gerekliliği üzerinde dururken diğer taraftan Batı'nın pozitivist ve materyalist kültürüne karşı kendi inanç ve geleneklerini koruyup geliştirmek amacıyla bir dönüşüm ve değişim içerisine girmişlerdir. Bunun sonucunda ortaya çıkan kültürel canlanma ve hareketlilik İslâmcılığın entelektüel zeminini oluşturmuştur. 2. Tanzimat tecrübesi ve bilhassa İslâhat Fermanı'nın getirdiği müslüman-gayri müslim eşitliğinin sebep olduğu toplumsal huzursuzluk sürecinde kendilerini devletin sahibi telakki eden müslümanlar, artık "millet-i hâkime" statüleri-

ni kaybedecekleri endişesiyle itirazlarını dile getirirken aynı zamanda yapılanları şeriatı sapma olarak değerlendiriyor, buna karşı dine sıkı sıkıya sarılmak gerektiğini söylüyorlardı. Bunun yanı sıra Tanzimat dönemi boyunca hem eşitlik politikalarının hem de yenileşme çabalarının gereği olarak özellikle hukuk düzeninde yapılan değişiklikler ve Avrupa'dan iktibas edilen kanunlar halkta dinî hassasiyetin gelişmesine ve İslâmcı tepkilere kaynaklık etmiştir. 3. XIX. yüzyıl ortaları, Avrupa devletlerinin sömürge siyasetlerinde köklü değişikliğe giderek İslâm ülkelerinin doğrudan işgal ve ilhakıyla hâkimiyetlerini tesis etmelerinin ivme kazandığı dönemdir. Endonezya, Orta Asya ve Hindistan bu süreci yaşadı. Bunun üzerine sömürge durumundaki müslümanlar Osmanlı Devleti'nden yardım talep ettiler. Hilâfet telakkisinden güç ve ilham alan bu yöneliş, Osmanlı aydınlarının dikkatlerini sınır ötesi İslâm dünyasının gerçeklerine çevirdi ve bu yöndeki gelişmeler giderek dünya İslâm dayanışması fikrinin olgunlaşmasını sağladı. O zamana kadar aralarında ciddi bir organizasyon bulunmayan İslâm milletleri birleşip bir güç oluşturabilirlerse Avrupa'nın ilerleyişi durdurulabilecekti. Birleşmenin nasıl gerçekleşeceği meselesi dinin millî ve milletlerarası siyasette aktif rol üstlenmesiyle, dinin temel kavram ve amaçlarının buna uygun yeni bir içerik kazanmasıyla, yani sonuçta dinin ideolojiye dönüşmesiyle halledilecekti. İslâmcılık ilk defa, bu süreci ve dönüşümü temsil eden ve siyasî niteliği ağır basan bir tez olarak ortaya çıktı.

Dönüşümün öncüsü olan Yeni Osmanlı hareketinin yapısı bu süreçteki önemli bir husustur. Düşünce hürriyetinden yola çıkan Yeni Osmanlılar'ın kısa vadedeki hedefleri "usûl-i meşveret" adını verdikleri demokrasi, "meşrutiyet" dedikleri anayasal düzen ve "şûra" dedikleri meclistir. Osmanlı toplumu için yeni olan bu hedefe ulaşmada gerekli halk desteğini sağlamanın ve "Tanzimat diktatörleri"ne karşı muhalefeti güçlendirmenin yolu ise en güçlü toplumsal dinamik olan dinin temel prensiplerine dayanan bir söylem geliştirmektir. Dinin bir bakıma siyasî ifade biçimi kazanması anlamını taşıyan bu aşamada kısa sürede alternatif bir dünya için İslâmcı tezler geliştirilmeye başlanacaktır. Bu anlayış, aynı zamanda merkezî iktidara hâkim olup bir an önce hedefe ulaşma iddiası taşıdığı için siyasetle İslâmcılığı birleştirerek Türk tarihinde